

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΟΜΙΛΙΑ

Νέα Υόρκη, 9 Δεκεμβρίου 2024

Ομιλία του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Γιάννη Στουρνάρα με τίτλο «Για τη διασφάλιση της ευρωπαϊκής πορείας της Ελλάδας», στην εκδήλωση του Capital Link στη Νέα Υόρκη επ' ευκαιρία της βράβευσής του

Είμαι πολύ συγκινημένος για τη μεγάλη τιμή που μου κάνετε απόψε.

Γεννήθηκα στην Αθήνα στις 10 Δεκεμβρίου 1956. Τελείωσα το Δημόσιο Γυμνάσιο Φιλοθέης το 1974. Σπούδασα Οικονομικά στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών και συνέχισα στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, όπου απέκτησα μεταπτυχιακό δίπλωμα (M. Phil.) το 1980 και διδακτορικό δίπλωμα (D. Phil.) το 1982. Η διδακτορική μου διατριβή αποσκοπούσε στη θεμελίωση της μακροοικονομικής θεωρίας πάνω σε μαθηματικά μικροοικονομικά υποδείγματα.

Ξεκίνησα την ακαδημαϊκή μου σταδιοδρομία στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, στο St. Catherine's College, αμέσως μετά την απόκτηση του διδακτορικού μου διπλώματος, διδάσκοντας οικονομικά και διεξάγοντας έρευνα στην αγορά πετρελαίου. Ήμουν μάλιστα ο πρώτος ερευνητής στο νεοϊδρυθέν τότε (1982) Ινστιτούτο Ενεργειακών Σπουδών της Οξφόρδης. Αυτό είχε καταλυτική σημασία για το μέλλον, όπως θα εξακριβώσετε αμέσως μετά!

Όλα έδειχναν ότι η Οξφόρδη θα γινόταν ο μόνιμος τόπος κατοικίας μας, αφού τόσο η σύζυγός μου η Λίνα (και εκείνη απέκτησε διδακτορικό δίπλωμα στη Νευροφυσιολογία στην Οξφόρδη και ξεκίνησε παράλληλα με εμένα ακαδημαϊκή σταδιοδρομία) όσο και εγώ ήμαστε πολύ ικανοποιημένοι από τη ζωή μας εκεί.

Η λήψη άδειας (sabbatical) από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης για να εκπληρώσω τις στρατιωτικές μου υποχρεώσεις στην Ελλάδα, κυρίως όμως η τύχη, άλλαξε τα σχέδιά μου! Τελειώνοντας την στρατιωτική θητεία μου, άρχισα να προετοιμάζομαι για την επιστροφή μου στην Οξφόρδη, όταν συνάντησα, εντελώς τυχαία, στον δρόμο, έναν φίλο από την Οξφόρδη, τον γνωστό σήμερα στην Ελλάδα οικονομολόγο Πλάτωνα Τήνιο, ο οποίος, σχεδόν πειστικά, μου έκλεισε ραντεβού με την τότε (1986) ηγεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, τον Υπουργό Κώστα Σημίτη και τον Υφυπουργό Γιάννο Παπαντωνίου.

Πήγα από ευγένεια και τους είδα, για να μη χαλάσω το χατίρι του Πλάτωνα. Μου ζήτησαν, ούτε λίγο ούτε πολύ, να παρατείνω την άδειά μου από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και να παραμείνω για ένα διάστημα στην Ελλάδα για να τους βοηθήσω αφενός στο σταθεροποιητικό οικονομικό πρόγραμμα που είχε ξεκινήσει το 1985, κυρίως όμως για να ενταχθώ, ως ειδικός σε θέματα ενέργειας, στη διαπραγματευτική ομάδα, υπό την ηγεσία του αείμνηστου Αναστάση Πεπονή, τότε Υπουργού Ενέργειας και Βιομηχανίας, που θα διαπραγματευόταν με την τότε σοβιετική εταιρεία Gazprom την προμήθεια φυσικού αερίου στην Ελλάδα!

Να μην τα πολυλογώ, με έπεισαν. Γύρισα στην Οξφόρδη και παρέτεινα την άδειά μου για έναν ακόμη χρόνο. Η Λίνα δεν συμφωνούσε τότε. «Δεν επιστρέφω εγώ», μου λέει. «Τουλάχιστον μέχρι να επιστρέψεις οριστικά στην Οξφόρδη». Συμφωνήσαμε. Μέσα μου, πάντα ήθελα να επιστρέψω στην Ελλάδα. Η Λίνα όχι.

Επέστρεψα λοιπόν στην Αθήνα μόνος μου. Ειδικός Σύμβουλος του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας με άδεια από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Αυτό ήταν! Μου άρεσε πολύ ο συνδυασμός ακαδημαϊκής δουλειάς και άσκησης οικονομικής πολιτικής. Αποφάσισα να ψάξω για μόνιμη δουλειά στην Ελλάδα. Δεν άργησε να βρεθεί. Γρήγορα εντάχθηκα στο καθηγητικό προσωπικό του Πανεπιστημίου Αθηνών, μετά από σχετική προκήρυξη, στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών. Παράλληλα ο αείμνηστος Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος Δημήτρης Χαλικιάς μου είπε ότι ήταν διατεθειμένος να με προσλάβει ως Σύμβουλο στην Τράπεζα της Ελλάδος όταν τελειώσει η σύμβασή μου στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, εφόσον αποφασίσω να παραμείνω στην Ελλάδα και να μην επιστρέψω στην Οξφόρδη.

Στην Οξφόρδη επέστρεψα ουσιαστικά για να παραιτηθώ. Αποφασίσαμε με τη Λίνα να πάρουμε το ρίσκο να εγκαταλείψουμε σημαντικές ακαδημαϊκές θέσεις στην Οξφόρδη, στο Λονδίνο και στο Μπρίστολ και να επιστρέψουμε μόνιμα στην Αθήνα. Ακόμα ηχούν στα αυτιά μου οι τελευταίες λέξεις των προϊσταμένων μου στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, αείμνηστων Sir Patrick Nairne (provost του St. Catherine's College) και Robert Mabro (Προέδρου του Ινστιτούτου Ενεργειακών Σπουδών): 'You must be mad to leave Oxford'. Δεν με έπεισαν. Έφυγα. Δεν το μετανιώσαμε. Και οι δυο μας όμως αισθανόμαστε τεράστιο χρέος στην Οξφόρδη. Ειδικά στην απόλυτη αξιοκρατία του συστήματος. Δουλέψαμε σκληρά, κάναμε καλά διδακτορικά και πήραμε, πολύ νέοι, θέσεις ερευνητών.

Η Ελλάδα με τίμησε με πολύ σημαντικές θέσεις. Τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Είχα τύχη αγαθή και μεγάλη τιμή να υπηρετήσω τον οικονομικό και χρηματοπιστωτικό τομέα της πατρίδας μου και να συνεργαστώ με τις κυβερνήσεις έξι πρωθυπουργών: του Ανδρέα Παπανδρέου, του Κώστα Σημίτη, του Παναγιώτη Πικραμμένου, του Αντώνη Σαμαρά, του Αλέξη Τσίπρα και του Κυριάκου Μητσοτάκη. Το Πανεπιστήμιο δεν το εγκατέλειψα ποτέ, μέχρι τη συνταξιοδότησή μου φέτος τον Αύγουστο, βοηθώντας τα τελευταία χρόνια υποψήφιους διδάκτορες στην εκπόνηση της διατριβής τους και δημοσιεύοντας μαζί τους

ερευνητικά άρθρα. Μαζί με τα χρόνια που διετέλεσα Ερευνητικός Εταίρος (Research Fellow) στην Οξφόρδη, συμπλήρωσα αισίως 42 χρόνια πανεπιστημιακής διδασκαλίας και έρευνας. Οι καλοί μου συνάδελφοι από το Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, καθώς και ο Πρύτανης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίμησαν πριν λίγες εβδομάδες, απονέμοντάς μου τον τίτλο του Ομότιμου Καθηγητή (Emeritus Professor).

Ο συνδυασμός ακαδημαϊκού και policy maker με συνέπαιρνε. Αν έμενα στην Οξφόρδη, αυτό δεν θα μπορούσα να το έχω. Ο συνδυασμός αυτός με βοήθησε στη δουλειά μου αφάνταστα, αν και απαιτούσε ατέλειωτες ώρες σκληρής δουλειάς. Ως ακαδημαϊκός, αντιλήφθηκα πολύ γρήγορα τα όρια της ακαδημαϊκής σκέψης, αν δεν την δοκιμάσεις στην αρένα της οικονομικής πολιτικής. Ως policy maker, αντιλήφθηκα πολύ γρήγορα το έλλειμμα της οικονομικής πολιτικής όταν δεν θεμελιώνεται στις βασικές αρχές της οικονομικής επιστήμης.

Στην αρένα της οικονομικής πολιτικής λοιπόν! Πρώτη μου δουλειά στην Ελλάδα ήταν Σύμβουλος του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας Κώστα Σημίτη και του Υφυπουργού Γιάννου Παπαντωνίου. Με αυτή την ιδιότητα, ασχολήθηκα, στο πλαίσιο του Σταθεροποιητικού Προγράμματος Σημίτη 1985-1987 με την εξυγίανση των Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών και με την εκπόνηση σχεδίου εισοδηματικής πολιτικής που θα στηριζόταν στις αυξήσεις της παραγωγικότητας. Δυστυχώς, αυτό δεν εφαρμόστηκε ποτέ, λόγω της παραίτησης τότε του Κώστα Σημίτη. Την ίδια περίοδο ασχολήθηκα με τον αγωγό και την εισαγωγή φυσικού αερίου στην Ελλάδα.

Ως Σύμβουλος της Τράπεζας της Ελλάδος (1988-1994), συνεργάστηκα με δύο Διοικητές της, τον αείμνηστο Δημήτρη Χαλικιά και τον Ευθύμιο Χριστοδούλου, καθώς και με τον τότε Οικονομικό Σύμβουλο Λουκά Παπαδήμο, σε θέματα νομισματικής πολιτικής.

Ως Πρόεδρος του Συμβουλίου Οικονομικών Εμπειρογνομόνων του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (1994-2000), συμμετείχα στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή των μέτρων οικονομικής πολιτικής για την ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ και εκπροσώπησα την ελληνική κυβέρνηση στις διαπραγματεύσεις για τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, με Πρωθυπουργό πρώτα τον Ανδρέα Παπανδρέου και μετά τον Κώστα Σημίτη και Υπουργό Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών τον Γιάννο Παπαντωνίου, που είχε και το γενικό συντονισμό της προσπάθειας, στη Νομισματική Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ως Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της Εμπορικής Τράπεζας (2000–2004), διαπραγματεύθηκα και υλοποίησα το πρώτο στάδιο της στρατηγικής συμμαχίας με την Crédit Agricole και τη δημιουργία μια σειράς κοινών θυγατρικών εταιρειών.

Ως Διευθύνων Σύμβουλος της Καρρα Χρηματοπιστηριακής (2005–2008), απέκτησα σημαντική εμπειρία στην Επενδυτική Τραπεζική και στη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς, που αποδείχθηκε εξαιρετικά χρήσιμη αργότερα στις δημόσιες θέσεις που μου ανατέθηκαν.

Ως Επιστημονικός Διευθυντής και μετέπειτα Γενικός Διευθυντής του IOBE (2008–2012), ήμουν υπεύθυνος για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των ερευνητικών προγραμμάτων και για τη διοίκηση του Ιδρύματος, αποκτώντας μεγάλη εμπειρία για τους σημαντικότερους κλάδους του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας.

Ως Υπουργός Ανάπτυξης στην υπηρεσιακή κυβέρνηση του Πρωθυπουργού Παναγιώτη Πικραμμένου, το 2012, υπέγραψα την έγκριση πολλών επενδύσεων στο πλαίσιο του αναπτυξιακού νόμου.

Ως Υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης Αντώνη Σαμαρά (2012–2014), συνέβαλα στην αποκατάσταση της ροής των δανείων από τους δανειστές με την υλοποίηση των ανειλημμένων δεσμεύσεων, στη μερική αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους, στην επαναγορά δημόσιου χρέους με ευνοϊκούς όρους, στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων, στην ομαλοποίηση της δημοσιονομικής κατάστασης και της οικονομίας, στην επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος σε επίπεδο γενικής κυβέρνησης μετά από ελλείμματα επί σειρά ετών, στη δραστική μείωση των διαφορών αποδόσεων (spreads) των ελληνικών ομολόγων, στην επιστροφή του Ελληνικού Δημοσίου στις διεθνείς αγορές ομολόγων και στην ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών.

Ως Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος (2014–σήμερα), θέση στην οποία με επέλεξαν οι Πρωθυπουργοί Αντώνης Σαμαράς το 2014 και, για δεύτερη θητεία, ο Κυριάκος Μητσοτάκης το 2020, συνέβαλα, σε συνεργασία με τα στελέχη της Τράπεζας της Ελλάδος, στην παραμονή της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ το πρώτο εξάμηνο του 2015, στην αποτελεσματική επιβολή και διαχείριση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων στις τράπεζες το 2015 έως την επιτυχή πλήρη άρση τους το 2019, στην ομαλή ροή έκτακτης ρευστότητας (ELA) στις τράπεζες κατά τη διάρκεια της κρίσης, στην ανακεφαλαιοποίηση και εξυγίανση συστημικών και μη τραπεζών με παράλληλη πλήρη προστασία των τραπεζικών καταθέσεων, στην εξυγίανση προβληματικών τραπεζών, στη βελτίωση των συνθηκών ανταγωνισμού στον τραπεζικό τομέα, καθώς και στην αναδιάρθρωση της ίδιας της Τράπεζας της Ελλάδος. Επίσης, ως μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), συμμετείχα και συμμετέχω στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής, τόσο σε συνθήκες κρίσης και πολύ χαμηλού πληθωρισμού όσο και σε συνθήκες υψηλού πληθωρισμού μετά την πανδημία COVID-19, ενώ διετέλεσα και Πρόεδρος της Επιτροπής Ελέγχου (Audit Committee) της ΕΚΤ.

Σήμερα, νιώθω πολύ μεγάλη ικανοποίηση που αξιώθηκα να συμβάλω, στο μέτρο των δυνατοτήτων μου, και με την ανεκτίμητη βοήθεια ικανότατων συνεργατών μου σε όλες τις

φάσεις εμπλοκής μου στα δημόσια πράγματα, πρώτον, στην ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ, δεύτερον, στην παραμονή της στη ζώνη του ευρώ κάτω από τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες της κρίσης χρέους και, τρίτον, σε αυτό που, χωρίς υπερβολή, μπορώ σήμερα να ονομάσω “success story” της ελληνικής οικονομίας.

Η ελληνική οικονομία, τα τελευταία χρόνια, είναι αναμφισβήτητα ένα “success story” διεθνώς. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την ανάκτηση πιστοληπτικής αξιολόγησης στην επενδυτική κατηγορία. Οι διαφορές αποδόσεων των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου είναι σήμερα συγκρίσιμες με εκείνες των ομολόγων άλλων κρατών-μελών. Ο ρυθμός ανάπτυξης είναι σημαντικά υψηλότερος από το μέσο ρυθμό της ευρωζώνης. Τα σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα, η βιωσιμότητα του χρέους, καθώς και ζητήματα αναδιάρθρωσης και ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών, έχουν αντιμετωπιστεί επιτυχώς, ενώ οι τραπεζικές καταθέσεις έχουν προστατευθεί πλήρως. Στο δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 2000 η μη συνετή δημοσιονομική πολιτική και η απώλεια ανταγωνιστικότητας είχαν δημιουργήσει τεράστια «δίδυμα ελλείμματα» και προβλήματα χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να βρεθεί στο επίκεντρο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, με τις αγορές και τους αναλυτές να προβλέπουν, τόσο το 2012 όσο και το 2015, την έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ (Grexit). Πώς λοιπόν η Ελλάδα κατάφερε να γίνει «success story»; Κατά τη γνώμη μου αυτό μπορεί να εξηγηθεί από έξι παράγοντες:

(α) Επώδυνη εγχώρια δημοσιονομική και διαρθρωτική προσαρμογή κατά τη διάρκεια των τριών προγραμμάτων προσαρμογής.

(β) Ισχυρή βούληση για παραμονή της χώρας στη ζώνη του ευρώ.

(γ) Γενναιόδωρη αναχρηματοδότηση χρέους με πολύ ευνοϊκούς όρους.

(δ) Εξαίρεση (waiver) των ελληνικών ομολόγων από τα κριτήρια επιλεξιμότητας του Ευρωσυστήματος για όσο διάστημα η Ελλάδα δεν είχε πιστοληπτική αξιολόγηση στην επενδυτική κατηγορία.

(ε) Γενναιόδωρη στήριξη από το ευρωπαϊκό μέσο ανάκαμψης NGEU (RRF).

(στ) Ορθόδοξες δημοσιονομικές, χρηματοπιστωτικές και διαρθρωτικές πολιτικές, ακολουθούνται τα τελευταία χρόνια.

Η ελληνική οικονομία συνεχίζει να αναπτύσσεται και κατά τη διάρκεια του 2024 με ρυθμό αρκετά υψηλότερο από αυτόν της ζώνης του ευρώ. Η αγορά εργασίας διατηρεί τη δυναμική της και τα δημοσιονομικά μεγέθη βελτιώνονται. Ο γενικός πληθωρισμός είναι χαμηλότερος σε σύγκριση με τους υψηλούς ρυθμούς του 2023.

Τα επόμενα χρόνια, η ελληνική οικονομία αναμένεται ότι θα συνεχίσει να καταγράφει υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σύγκριση με τη ζώνη του ευρώ. Η εξέλιξη αυτή είναι

ιδιαίτερα σημαντική, καθώς ενισχύει τη διαδικασία σύγκλισης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας προς τα μέσα επίπεδα της ΕΕ. Οι κύριες κινητήριες δυνάμεις της οικονομικής δραστηριότητας θα συνεχίσουν να είναι οι επενδυτικές δαπάνες, χάρη και στη συμβολή των ευρωπαϊκών πόρων, και ιδίως του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF), καθώς και η ιδιωτική κατανάλωση, λόγω της αύξησης του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος χάρη στην άνοδο της απασχόλησης και στη μείωση του πληθωρισμού.

Παρά όμως τις αδιαμφισβήτητες θετικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, δεν πρέπει να αγνοούμε και τις οικονομικές προκλήσεις που έχουμε μπροστά μας. Η σημαντικότερη εξ αυτών είναι το μεγάλο έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών που καταγράφει σήμερα η χώρα (6,2% του ΑΕΠ το 2023), παρά την πολύ σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε όρους κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Η κυριότερη αιτία είναι ότι η Ελλάδα υπολείπεται σε όρους διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας έναντι των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, παρά τη σημαντική βελτίωση των τελευταίων ετών. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον δείκτη παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του ελβετικού ινστιτούτου IMD για το 2024, η Ιρλανδία βρίσκεται στην 4η θέση, η Πορτογαλία στην 36η και η Ελλάδα στην 47η. (Συγκρίνω την Ελλάδα με την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, επειδή το 1974, έτος αποκατάστασης της Δημοκρατίας στην Ελλάδα και την Πορτογαλία, αυτές οι τρεις χώρες ήταν παρόμοιες ως προς την ανταγωνιστικότητα και άλλα χαρακτηριστικά της οικονομίας τους).

Αντίστοιχη εικόνα προκύπτει αν εξετάσει κανείς τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, η οποία κατασκευάζει έξι δείκτες συνολικής διακυβέρνησης για περισσότερες από 200 χώρες για την περίοδο 1996–2022. Η Ελλάδα υπολείπεται έναντι της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας για όλο το διάστημα και σε κάθε επιμέρους δείκτη. Συνεπώς, και παρά την πρόοδο των τελευταίων χρόνων, η Ελλάδα έχει απόσταση να διανύσει για να φτάσει τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών.

Η διαρκής υστέρηση που εμφανίζει η χώρα σε όλους τους ανωτέρω δείκτες μεταφράζεται σε χαμηλότερη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα και εξηγεί το μεγαλύτερο μέρος του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Το υπόλοιπο μέρος εξηγείται από το γεγονός ότι ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας είναι υψηλότερος από αυτόν των εμπορικών εταίρων της. Σε συνδυασμό με το χαμηλότερο επίπεδο επενδύσεων, η σχετικά χαμηλή διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα αναπόφευκτα επηρεάζει δυσμενώς την παραγωγικότητα και το βιοτικό επίπεδο μακροπρόθεσμα.

Ο ρόλος των επενδύσεων είναι καθοριστικός για τη μελλοντική πορεία της οικονομίας, την αλλαγή του αναπτυξιακού προτύπου με έμφαση στην αύξηση της παραγωγικότητας, την καινοτομία, την αύξηση της παραγωγής των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη διευκόλυνση της πράσινης

μετάβασης. Η αύξηση της παραγωγής διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών οδηγεί στην αύξηση των εξαγωγών, σε υποκατάσταση εισαγωγών και άρα στη μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών.

Οι επενδυτικές δαπάνες μπορούν να στηρίξουν την οικονομική ανάπτυξη, είτε αφορούν βελτιώσεις στις υποδομές, την εκπαίδευση και την υγεία, είτε επενδύσεις σε παραγωγικό εξοπλισμό, μηχανήματα, καθώς και σε άυλα στοιχεία ενεργητικού και σε τεχνολογίες αιχμής, περιλαμβανομένων αυτών που προωθούν τον πράσινο μετασχηματισμό του ενεργειακού τομέα. Υπάρχουν σημαντικές συνέργειες μεταξύ των επενδύσεων σε υλικό και άυλο κεφάλαιο, οι οποίες θα πρέπει να αξιοποιηθούν πλήρως. Ειδικότερα, η ταυτόχρονη επένδυση σε νέες τεχνολογίες και σε ανθρώπινο κεφάλαιο με ψηφιακές δεξιότητες οδηγεί στη μέγιστη δυνατή μακροχρόνια αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα της έντονης αύξησης των επενδύσεων τη τριετία 2021-2023. Οι επιχειρηματικές επενδύσεις έχουν ανακάμψει πλήρως και έχουν επανέλθει στα προ του 2010 επίπεδα. Από την άλλη πλευρά, οι επενδύσεις σε κατοικίες είναι χαμηλές, εντούτοις αυξάνονται με ταχύ ρυθμό λόγω της ισχυρής ζήτησης από πλευράς εγχώριων επενδυτών, καθώς και επενδυτών από χώρες της ΕΕ αλλά και από τρίτες χώρες στο πλαίσιο του προγράμματος Golden Visa. Οι συνολικές επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ παραμένουν όμως χαμηλότερες από το μέσο όρο της ΕΕ (15,2%, έναντι 22,0% στην ΕΕ το 2023).

Πρώτον, οι πόροι του RRF θα πρέπει εγκαίρως να εισπραχθούν και να εκταμιευθούν προς τον ιδιωτικό τομέα: Μέχρι στιγμής, το ποσοστό απορρόφησης των πόρων του RRF είναι ικανοποιητικό (51% από συνολικό ποσό 36 δισεκ. ευρώ) και η Ελλάδα καταλαμβάνει μία από τις πρώτες θέσεις στη σχετική κατάταξη των χωρών της ΕΕ. Σχετικά με το δανειακό σκέλος του RRF, ικανοποιητική πρόοδος έχει συντελεστεί και ως προς την υπογραφή συμβάσεων δανείων. Ωστόσο, οι εκταμιεύσεις των επιχορηγήσεων προς τους τελικούς δικαιούχους προχωρούν με βραδύτερο ρυθμό.

Θα πρέπει επίσης να υλοποιηθεί ένα ευρύ φάσμα φιλόδοξων μεταρρυθμίσεων με στόχο τη βελτίωση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα πρέπει να αποσκοπούν στην εξάλειψη διαρθρωτικών αδυναμιών, όπως οι καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης, η γραφειοκρατία στη δημόσια διοίκηση και το έλλειμμα ψηφιακών δεξιοτήτων. Ταυτόχρονα όμως, είναι αναγκαίο να εξαλειφθούν οι εναπομείνουσες περιοριστικές πρακτικές που εμποδίζουν την ανταγωνιστική λειτουργία των αγορών, με την κατάργηση των φραγμών εισόδου και το άνοιγμα των αγορών αγαθών και υπηρεσιών στον ανταγωνισμό. Οι μεταρρυθμίσεις θα συμβάλουν και στην προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων και θα διευκολύνουν τη μεγαλύτερη συμμετοχή των ελληνικών επιχειρήσεων στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Αυτό με τη σειρά του θα συμβάλει στην υιοθέτηση καινοτόμων μεθόδων

παραγωγής και νέων τεχνολογιών, που θα επιτρέψουν στις ελληνικές επιχειρήσεις να παράγουν προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης γνώσης.

Είναι απαραίτητος ένας υγιής τραπεζικός τομέας που είναι σε θέση να παρέχει χρηματοδότηση σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Την τελευταία δεκαετία τα θεμελιώδη μεγέθη του τραπεζικού τομέα έχουν βελτιωθεί σημαντικά. Ειδικότερα, έχουν βελτιωθεί η κερδοφορία, η ρευστότητα, η κεφαλαιακή επάρκεια και η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών, ενώ η αποεπένδυση του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) από τη συμμετοχή του στο μετοχικό κεφάλαιο των τεσσάρων συστημικών τραπεζών έχει σχεδόν ολοκληρωθεί. Ωστόσο, απαιτείται περαιτέρω ενίσχυση της ανθεκτικότητας του τραπεζικού τομέα, μεταξύ άλλων με την ποσοτική και ποιοτική βελτίωση της κεφαλαιακής βάσης των ελληνικών τραπεζών, την περαιτέρω μείωση του δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων, ώστε να συγκλίνει προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, και με τη βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών στις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Έτσι ο τραπεζικός τομέας θα μπορεί να συμβάλει ακόμα περισσότερο στη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας.

Η τραπεζική χρηματοδότηση των επενδυτικών αναγκών των επιχειρήσεων θα μπορούσε να ενισχυθεί περαιτέρω με τη χρήση όλων των εθνικών και ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων, όπως του RRF, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕΠ), της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΒΡΔ) και της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας (ΕΑΤ).

Θα πρέπει να υπάρξει διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης: Εκτός από την τραπεζική χρηματοδότηση, θα πρέπει να διερευνηθούν δυνατότητες χρήσης όλων των διαθέσιμων μορφών ιδιωτικής χρηματοδότησης των επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στις κεφαλαιαγορές. Τα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών (venture capital), τα ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια (private equity), η συμμετοχική χρηματοδότηση (crowdfunding), οι επιχειρηματικοί άγγελοι (business angels), οι επιταχυντές νεοφυών επιχειρήσεων (startup accelerators) και οι μικροχρηματοδοτήσεις (microfinance) μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη των επενδυτικών αναγκών των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που δεν διαθέτουν επαρκή πάγια στοιχεία ενεργητικού ως εξασφαλίσεις για τη λήψη τραπεζικών δανείων.

Η υλοποίηση των παραπάνω προτάσεων μπορεί να βελτιώσει τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα και ταυτόχρονα να συμβάλει στην ενίσχυση του δυναμικού ρυθμού ανάπτυξης και στη μετάβαση της οικονομίας σε ένα βιώσιμο, ανταγωνιστικό παραγωγικό πρότυπο, με έμφαση στην επιχειρηματικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την εξωστρέφεια. Άμεση προτεραιότητα αποτελεί η έγκαιρη αξιοποίηση των διαθέσιμων ευρωπαϊκών πόρων και ειδικά αυτών που σχετίζονται με τον RRF για την ενίσχυση των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο, πράσινη ενέργεια και ψηφιακές τεχνολογίες, διευκολύνοντας την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση.

Σε ένα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, η ουσιαστική και αποτελεσματική υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων περνά μέσα από τη δημιουργία ευρύτερων πολιτικών συναινέσεων. Παρά τη σημαντική πρόοδο που έχει επιτευχθεί, το θέμα της προώθησης των διαρθρωτικών αλλαγών δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ταμπού από τις πολιτικές δυνάμεις. Η ευρύτερη πολιτική συναίνεση μπορεί να ενισχύσει τη λογοδοσία αλλά και την ιδιοκτησία (ownership) των μεταρρυθμίσεων και να προσφέρει μακροχρόνιες λύσεις.

Μια στρατηγική τεχνοκρατικής προσέγγισης στην πολιτική διακυβέρνηση, που να βασίζεται σε μετρήσιμα αποτελέσματα, συστηματική αξιολόγηση και συγκριτική ανάλυση με την υπόλοιπη Ευρώπη, καθώς και στην αναζήτηση πραγματικών συναινέσεων στο κοινωνικό πεδίο, αποτελεί βασικό παράγοντα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων σε μια σειρά από κρίσιμα πεδία πολιτικής. Η εμμονή σε ιδεοληπτικές προσεγγίσεις θέτει προσκόμματα στην εφαρμογή δοκιμασμένων λύσεων σε τομείς όπως η φοροδιαφυγή, η αντιμετώπιση της ανομίας και ατιμωρησίας, η απόκλιση από τα εκπαιδευτικά δεδομένα της υπόλοιπης Ευρώπης, η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης. Μόνο μια άρτια τεκμηριωμένη πολιτική μπορεί να προσφέρει βιώσιμες λύσεις και να οδηγήσει τη χώρα σε μια νέα εποχή ανάπτυξης και ευημερίας.

Όσον αφορά τα δημόσια οικονομικά, τα οποία είναι και πρέπει να παραμείνουν η πρώτη προτεραιότητά μας, δεδομένων των δημοσιονομικών προκλήσεων που έχουμε μπροστά μας και της ανάγκης διατήρησης της δημοσιονομικής μας αξιοπιστίας, θα ήθελα να επισημάνω ότι βρισκόμαστε ακόμα στα αρχικά στάδια εφαρμογής του νέου Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ). Το αναθεωρημένο δημοσιονομικό πλαίσιο επιβάλλει έλεγχο στην αύξηση των καθαρών δαπανών της κυβέρνησης, ενώ παράλληλα συνεπάγεται ότι οποιοσδήποτε δημοσιονομικός χώρος δημιουργηθεί από την πλευρά των εσόδων θα χρησιμοποιηθεί για τη μείωση του δημόσιου χρέους. Οι νέες αυτές συνθήκες δημιουργούν περιθώρια για προσέγγιση και σύνθεση μεταξύ των πολιτικών κομμάτων προς την κατεύθυνση συναινετικών αποφάσεων σχετικά με την προτεραιοποίηση των δημοσίων δαπανών και επενδύσεων, τη βελτίωση της αποδοτικότητάς τους, την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής (με στόχο τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης) και τη διασφάλιση δικαιότερης κατανομής των φορολογικών βαρών.

Στο σημείο αυτό θέλω να αναφερθώ πιο αναλυτικά στο δυσανάλογο μεγάλο βάρος των αμυντικών δαπανών που φέρει ο Έλληνας φορολογούμενος σε σχέση με τους φορολογούμενους όλων των άλλων χωρών-μελών της ζώνης του ευρώ και το οποίο σχετίζεται με την προστασία των ευρωπαϊκών συνόρων και κυρίως με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Αυτές οι δαπάνες, που αφορούν κατά βάση εισαγόμενο εξοπλισμό, επιβαρύνουν οικονομικά μόνο τους Έλληνες φορολογούμενους. Αυτό που απουσιάζει σήμερα είναι μια συνεκτική και αποτελεσματική ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας στον τομέα της άμυνας (κάτι τέτοιο άλλωστε επισημαίνεται και στην Έκθεση Ντράγκι), προκειμένου να μεγιστοποιήσουμε τα οφέλη όταν

επενδύουμε στην άμυνα και να ελαχιστοποιήσουμε τα δυσανάλογα κόστη που συνεπάγονται οι αμυντικοί εξοπλισμοί (μέσα από αμυντικές συμπαραγωγές κ.λπ.). Ταυτόχρονα, πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια εύρεσης σημείων σύγκλισης σε ό,τι αφορά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά τις οικονομικές και κοινωνικές επιδόσεις της Ελλάδας, τη σταθερότητα και την ασφάλειά της.

Είναι πολύ σημαντικό γεγονός ότι ο ελληνοτουρκικός διάλογος που ξεκίνησε το 2023 έχει ήδη αποφέρει σημαντικά αποτελέσματα σε ό,τι αφορά τις παραβιάσεις στο Αιγαίο, τον περιορισμό των μεταναστευτικών ροών και την οικονομική συνεργασία. Πάνω απ' όλα όμως, έχει δημιουργήσει ένα πλαίσιο σταθερότητας και ασφάλειας στους πολίτες. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι, ενώ πριν από δύο χρόνια τα ελληνοτουρκικά αποτέλεσαν, μαζί με την ακρίβεια, τη μεγαλύτερη ανησυχία των πολιτών, σήμερα, όπως δείχνουν οι δημοσκοπήσεις, οι πολίτες ενδιαφέρονται χωρίς να ανησυχούν. Αυτό έχει μια πολύ σημαντική αντανάκλαστική ωφέλεια για τη σταθερότητα και την προοπτική της ελληνικής οικονομίας. Και, κατά την άποψή μου, θα ήταν ευχής έργον να υπάρξει συμφωνία για τη διευθέτηση της διαφοράς μας με την Τουρκία ως προς την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών, γεγονός που αναμφίβολα θα δημιουργήσει τις συνθήκες για μακρά και βιώσιμη ειρήνη, για οικονομική ανάπτυξη και ευημερία στην περιοχή και ειδικά στη χώρα μας.

Η πολυπλοκότητα των σύγχρονων κοινωνιών, χαρακτηριζόμενη από συχνές κρίσεις, πολυδιάστατα προβλήματα, έντονες αβεβαιότητες, παγκοσμιοποίηση και την αυξανόμενη παρουσία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, έχει καταστήσει, κατά την άποψή μου, τις παραδοσιακές πολιτικές ιδεολογίες, όπως η αριστερά και η δεξιά, ανεπαρκείς για να περιγράψουν τις σύγχρονες πολιτικές αντιπαραθέσεις. Επομένως, η διάκριση αριστερά-δεξιά φαντάζει πλέον μάλλον αναχρονιστική. Αντιθέτως, στις σύγχρονες δημοκρατίες, η κρίσιμη διαφορά βρίσκεται μεταξύ φιλελεύθερων και λαϊκίστικων πολιτικών, όπως αποτυπώθηκε στην Ελλάδα με την κατάρρευση του δικομματικού συστήματος και την άνοδο νέων πολιτικών σχηματισμών το 2012.

Οι πολίτες οφείλουν να απαιτούν από τα παραδοσιακά, αλλά και τα νέα κόμματα, έναν ελάχιστο βαθμό ανταλλαγής απόψεων και συγκλίσεων. Και εάν αυτό απαιτεί θεσμικές μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού συστήματος, όπως τροποποιήσεις του Συντάγματος, αυτές οι αλλαγές θα πρέπει να δρομολογηθούν τα επόμενα χρόνια.

Όσο ευρύτερες είναι οι πολιτικές θεματικές επί των οποίων τα κόμματα καταφέρνουν να συμφωνήσουν, τόσο πιο πολύ βελτιώνονται οι οικονομικές προοπτικές, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της ευημερίας. Άλλωστε ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός περιλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό και τη σύγκλιση απόψεων ως προς την κατεύθυνση που θα πρέπει να ακολουθήσουν οι εθνικές οικονομικές πολιτικές στο πλαίσιο της ΟΝΕ.

Δυστυχώς όμως σήμερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρά την παράδοση πολιτικών συναινέσεων και συνεργασιών, παρατηρείται άνοδος του αντισυστημικού λαϊκισμού, με την εμπιστοσύνη των πολιτών στις ικανότητες των δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων να υποχωρεί. Θα ήθελα να τονίσω ότι μια τέτοια πολιτική μεταστροφή προς ένα διχασμένο και κατακερματισμένο πολιτικό τοπίο στην Ελλάδα, που ήδη πέρασε μια μεγάλη και επώδυνη οικονομική κρίση, θα είχε καταστροφικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις.

Ωστόσο, με την επώδυνη εμπειρία της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, πιστεύω ότι τα «συστημικά» ελληνικά πολιτικά κόμματα αναγνωρίζουν ως αυτονόητους πυλώνες την πολιτική και οικονομική σταθερότητα και την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας. Αυτό το γεγονός δημιουργεί μια μοναδική ευκαιρία για την καλλιέργεια μιας κουλτούρας συναίνεσης στη χώρα μας. Μια συναινετική πολιτική κουλτούρα διευκολύνει τον επιμερισμό του πολιτικού κόστους και, κατά συνέπεια, την εφαρμογή αναγκαίων και ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων. Κατά την άποψή μου, η συναίνεση γύρω από την οικονομία πρέπει να περιλαμβάνει τέσσερα βασικά στοιχεία: Πρώτον, τη δέσμευση για δημοσιονομική υπευθυνότητα, με τη συνέχιση της δημιουργίας πρωτογενών κυκλικά διορθωμένων δημοσιονομικών πλεονασμάτων της τάξεως του 2% του ΑΕΠ ετησίως. Δεύτερον, τη δέσμευση για τη διασφάλιση χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, δηλαδή τη διατήρηση της ευρωστίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την προστασία των καταθέσεων. Τρίτον, τη δέσμευση για οικονομική σύγκλιση μέσα από την εξάλειψη του επενδυτικού κενού, και για την προώθηση των κατάλληλων μεταρρυθμίσεων και την αναβάθμιση των θεσμών. Τέταρτον, την ένταξη των ελληνοτουρκικών σχέσεων και την προώθηση της θετικής οικονομικής ατζέντας στη θεματολογία της.

Σας ευχαριστώ.